

Invasieve Exoten

Werkplan 2013

Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering (Team Invasieve Exoten)
en de Divisie Landbouw & Natuur

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Utrecht

Invasieve Exoten

Werkplan 2013

Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering (Team Invasieve Exoten)
en de Divisie Landbouw & Natuur

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
Utrecht

Inhoudsopgave

INLEIDING	5
1. REGULIERE WERKZAAMHEDEN INVASIEVE EXOTEN	6
1.1. BESCHRIJVING VAN ACTIVITEITEN	6
1.1.1. ALGEMEEN	6
1.1.2. (INTER)NATIONALE SAMENWERKING MET DESKUNDIGENNETWERK	6
1.1.3. BELEIDSCYCLUS STAP 1 - PROBLEEMIDENTIFICATIE EN -ANALYSE	7
1.1.4. BELEIDSCYCLUS STAP 2 – BELEIDSBSLISSING	13
1.1.5. BELEIDSCYCLUS STAP 3 – BELEIDSUITVOERING	16
1.1.6. OVERIGE	17

Inleiding

Dit is het NVWA werkplan 2013 over het onderwerp invasieve exoten. Dit werkplan is opgesteld door het Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering (BuRO-Team Invasieve Exoten) en de Divisie Landbouw & Natuur (L&N).

In dit werkplan zijn activiteiten opgenomen die gefinancierd worden met het 'reguliere exotenbudget' (€1 miljoen).

Bij diverse onderwerpen uit het werkplan staat vermeld welke (inter)nationale beleidskaders betrekking hebben op dat onderwerp.

1. Reguliere werkzaamheden invasieve exoten

In dit hoofdstuk staan de voorgenomen activiteiten voor 2013 die gefinancierd worden met het *reguliere* exotenbudget (€1 miljoen). Voor de meeste activiteiten geldt dat deze worden uitgevoerd of gecoördineerd door het Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering onderdeel Team Invasieve Exoten (BuRO-TIE). Voor de andere activiteiten staat de Divisie L&N aan de lat. Dit hoofdstuk geeft overzicht van de geplande activiteiten. Voor niet voorziene *ad hoc* acties is beperkt tijd en budget gereserveerd.

1.1. Beschrijving van activiteiten

1.1.1. Algemeen

*TIE onderdeel van
het BuRO*

Per 1-1-2012 valt TIE binnen de NVWA onder het Bureau Risicobeoordeling en Onderzoeksprogrammering (BuRO). Eén van de voordelen hiervan is dat we voor exoten eenvoudiger tot integrale risicobeoordeling en adviezen komen. D.w.z. dat naast biodiversiteit ook de mogelijke impact door exoten aan volksgezondheid en diergezondheid wordt meegenomen.

BuRO werkt met de volgende risicodefinitie van Rosa, die ook door de Gezondheidsraad wordt gebruikt: *Een risico is een situatie of gebeurtenis waarbij voor de mens waardevolle zaken (inclusief de mens zelf) op het spel staan en waarbij de uitkomst onzeker is.* De kern van deze definitie gaat over waarde. Bij invasieve exoten staat de waarde *biodiversiteit* centraal, maar kan bijvoorbeeld ook de waarde volksgezondheid in het geding zijn. Of zoals de Beleidsnota Invasieve Exoten (LNV, 2007) het verwoordt: *Invasieve exoten kunnen een bedreiging vormen voor de inheemse biodiversiteit, volksgezondheid en veiligheid. Exoten kunnen de maatschappij hierdoor veel last bezorgen en ook tot economische schade leiden.*

1.1.2. (Inter)nationale samenwerking met deskundigennetwerk

Nobanis

Convention on Biological Diversity, COP decision V/8:
The Conference of the Parties (...) strongly encourages Parties to develop mechanisms for transboundary cooperation and regional and multilateral cooperation in order to deal with the issue, including the exchange of best practices.

NOBANIS (www.nobanis.org) is een internationaal netwerk waarbinnen exotenexperts van Noord- en West-Europese landen informatie uitwisselen. NOBANIS faciliteert regionale samenwerking, met als doel het ondersteunen van de nationale aanpak van invasieve exoten. Nederland heeft zich in 2008 aangesloten bij NOBANIS. BuRO-TIE wisselt informatie en data uit over (nieuwe) exoten tijdens bijeenkomsten en in de NOBANIS database. In 2013 / 2014 zal moeten blijken of NOBANIS bestaansrecht blijft houden. Dit zal afhangen van de initiatieven die al dan niet worden opgestart naar aanleiding van nieuwe EU exotenregelgeving.

<i>Congressen en symposia</i>	Kennisontwikkeling, -uitwisseling en het onderhouden van (kennis)netwerken, is belangrijk voor BuRO-TIE om de specialistische adviesrol goed te kunnen vervullen. Daarom neemt BuRO-TIE deel aan relevante congressen. –symposia of workshops, zowel nationaal als internationaal. Voorbeelden hiervan zijn de <i>18th International Conference on Aquatic Invasive Species</i> (Canada, april 2013) en de themadagen van de Werkgroep Exoten. De Werkgroep Exoten (WEW/NECOV), bestaande uit o.a. terreinbeheerders, waterschappers en onderzoekers die in hun werk te maken hebben met exoten, vormt een belangrijk onderdeel van kennisnetwerk. BuRO-TIE zet zich daarom ook in 2013 in voor goede contacten met de Werkgroep en ondersteunt werkgroepactiviteiten. Dit kan betekenen dat BuRO-TIE inbreng levert tijdens de tweejaarlijkse inhoudelijke themadagen.
<i>Nationale samenwerking</i>	BuRO-TIE zet zich in voor goede contacten met o.a. de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's), terreinbeheerders en waterschappen. Deze organisaties spelen een cruciale rol bij de signalering van exoten.
<i>Workshop / minisymposium</i>	BuRO-TIE overweegt in 2013 een minisymposium / workshop te organiseren rondom een exotentema. Hierbij denken we aan het onderwerp 'methodiekontwikkeling voor risicoweging van verschillende exoten'. Doel hierbij is tot een proces of methodiek te komen waarmee het risiconiveau van bijvoorbeeld de rosse stekelstaart gewogen kan worden ten opzichte van het risiconiveau van de Japanse oesterboorder. Hiermee is prioriteitstelling van TIE-werk en advisering aan beleidsdirecties beter mogelijk. Ook kan N&B hiermee mogelijk een meer afgewogen besluit nemen, alhoewel hierbij natuurlijk meerdere factoren een rol spelen dan uitsluitend de mogelijke impact van exoten.

1.1.3. Beleidscyclus stap 1 - Probleemidentificatie en –analyse

<i>Early warning & rapid response</i>	<p>Early warning & Rapid response</p> <p><u>Assessment to support continued development of the EU Strategy to combat invasive alien species (Institute for European Environmental Policy)¹. Suggested operational objective Early warning & rapid response:</u></p> <p><i>Identifying and responding to biological invasions before they take hold is made possible through a coordinated system of measures for surveillance and monitoring, diagnosis, risk assessment, circulation of information, reporting and appropriate responses.</i></p> <p>Als preventie niet werkt, is effectief ingrijpen tegen invasieve exoten in de regel uitsluitend mogelijk als nieuwe populaties vroegtijdig worden gesignaleerd en gerapporteerd. Bijkomend voordeel is dat op dat moment de kosten van een eventuele bestrijding nog relatief laag zijn. Om snel in te kunnen grijpen is een goed <i>early warning & rapid response</i> systeem nodig. Zo'n systeem bestaat uit diverse stappen:</p>
---	--

1

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/docs/IEEP%20report_EU%20IAS%20Strategy%20components%20%20costs.pdf, hoofdstuk 5.3

- A. vroegtijdige signalering (surveillance and monitoring);
- B. validatie van de waargenomen soort en dataverwerking;
- C. risicobeoordeling (of quick screening);
- D. adviseren aan autoriteiten;
- E. maatregelen (eliminatie / beheer);

Voor *early warning & rapid response* zijn diverse activiteiten opgestart (zie hieronder), maar BuRO-TIE wil in 2013 extra aandacht besteden aan enkele punten. Deze lichten we toe per stap van de *early warning & rapid response* keten.

A. Vroegtijdige signalering

Signaleringsproject
Exoten

Beleidsnota Invasieve Exoten:

Wanneer een (potentieel) invasieve exoot (ondanks preventieve maatregelen) toch in de Nederlandse natuur is binnengedrongen, is het van belang deze zo snel mogelijk te signaleren, (...) Hiervoor is een goed signaleringsnetwerk van groot belang. Hiervoor wil het Rijk graag gebruik maken van onder andere de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's). Bij deze organisaties zijn 15.000 vrijwillige veld en waterbiologen actief. Al deze ogen in het veld en onder water vergoten de kans op snelle detectie van een nieuwe soort.

Sinds 2009 loopt het Signaleringsproject Exoten, met deelname van alle Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (Zoogdiervereniging, SOVON, etc), de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Sportvisserij Nederland en waarneming.nl. In 2012 is de opzet van dit project verbeterd. Eén van de verbeteringen is dat de vrijwilligers van alle organisaties beter worden geïnformeerd over het project, prioritaire exoten en het belang van doorgeven van waarnemingen. De verbeterde opzet willen we in 2013 voortzetten. Bij het Signaleringsproject werken we ook samen met de Gegevensautoriteit Natuur. Verder willen we verkennen of we ons signaleringsnetwerk effectief kunnen uitbreiden, bijvoorbeeld met jagers, muskusrattenbestrijders (en/of beheerders van de groene/openbare ruimt.

Early detection op
risicolocaties

Convention on Biological Diversity, Guiding Principle 13:

Where it is feasible and cost-effective, eradication should be given priority over other measures to deal with established alien invasive species. The best opportunity for eradicating alien invasive species is in the early stages of invasion, when populations are small and localized; hence, early detection systems focused on high-risk entry points can be critically useful.

Het bovengenoemde Signaleringsproject is effectief, maar *ongericht*. D.w.z. dat de vrijwilligers niet gericht bepaalde locaties bezoeken. Nederland heeft een aantal belangrijke risicolocaties waar exoten ons land binnenkomen, zoals:

- grensgebied België, Duitsland;
- grote rivieren;
- belangrijke zee- en luchthavens zoals, Haven Rotterdam en Schiphol (handel in uitheemse planten en dieren en goederen waarmee exoten kunnen meeliften);

Het kan meerwaarde hebben als, naast het signaleringsproject, ook deze risicolocaties beter gemonitord worden op de aanwezigheid van exoten. Een

voorbeeld hiervan is het bestaande *early detection* systeem aan de grens met België waar waarnemers op Nederlands grondgebied letten op de aanwezigheid van de Amerikaanse brulkikker (die net over grens in België op diverse locaties aanwezig is). BuRO-TIE wil in 2013, samen met andere divisies van de NVWA, in beeld brengen hoe we effectief en efficiënt belangrijke risicolocaties en risicohandelsstromen kunnen monitoren.

Environmental DNA

BuRO-TIE wil in 2013 verkennen welke mogelijkheden de environmental DNA (eDNA) techniek biedt voor het opsporen van bepaalde invasieve exoten in watersystemen. In eerste instantie bekijken we voor welke soorten en habitats deze techniek meerwaarde kan hebben. Bij een positieve uitkomst, kan de techniek vervolgens ontwikkeld en toegepast worden voor enkele hoogprioritaire aquatische exoten en/of (Natura 2000) gebieden. Environmental DNA is een methode om de aanwezigheid van soorten, zoals amfibieën en vissen in een water aan te tonen. Uitheemse aquatische exoten die recent zijn geïntroduceerd in een gebied zijn per definitie lastig op te sporen. Door watermonsters te nemen en het DNA hieruit te extraheren is het echter mogelijk de aanwezigheid van een soort in het water aan te tonen zonder dat de soort zelf gevangen of visueel waargenomen hoeft te worden. Dit gaat sneller, en het monitoringsgebied wordt groter.

Gerichte monitoring

Convention on Biological Diversity, Guiding Principle 5:

In order to develop an adequate knowledge base to address the problem, States should undertake appropriate research on and monitoring of alien invasive species. (...) Monitoring is the key to early detection of new alien species. It requires targeted and general surveys, which can benefit from the involvement of local communities.

De soortgerichte monitoring is gericht op het vaststellen van de aanwezigheid van een invasieve exoot, het afbakenen van het verspreidingsgebied en/of het inschatten van de omvang van een populatie of schade door de betreffende exoot. Gerichte monitoringsprojecten die BuRO-TIE in 2013 wil laten uitvoeren staan hieronder.

- 1) Monitoring n.a.v. beleidsafspraken (besluit EL&I)
 - Convenant waterplanten
 - Landelijk verspreidingsonderzoek invasieve waterplanten (via de Gegevensautoriteit Natuur, GaN)
 - Mosseltransitiebeleid
 - Zoals toegezegd door de Staatssecretaris kan TIE gevraagd worden om de monitoring van aanwezige exoten in oesterputten te laten uitvoeren en EZ/GS van Zeeland van advies te voorzien.
 - Trilateraal Waddenzeebeleid (Zuid-Noord transporten mosselzaad)
 - In de nabije toekomst adviseert BuRO-TIE mogelijk om monitoring en screening van exoten in de Waddenzee icm met bepaalde ziektes en micro-organismen (<1mm) te laten uitvoeren.
 - Amerikaanse brulkikker (*Lithobates catesbeianus*)
 - Signaleringsnetwerk bij de grens met België.

- 2) Volgen van populatie-dynamische ontwikkelingen
 - Japanse oesterboorder (*Ocenebra inornata*)

- De Japanse Oesterboorder breidt zich mogelijk uit bij Yerseke. Deze soort brengt schade toe aan (teelten van) oesters en mosselen. Daarmee is dit een belangrijke soort voor het beleid rondom het schelpdiertransport van Oosterschelde naar Waddenzee.
- Halsbandparkiet (*Psittacula krameri*)
 - Na afronding parkietenadvies bepalen of deze monitoring in de huidige vorm, in aangepaste vorm (slaapplaats- of broedvogeltelling / heel Nederland of deelgebied) of helemaal niet meer door moet gaan.

B. Validatie van de waargenomen soort & dataverwerking

NDFF - GaN De meeste exotenwaarnemingen worden gemeld via waarneming.nl of de portal van de PGO's (telmee.nl). Deze waarnemingen worden gevalideerd en komen terecht in de Nationale Databank Flora en Fauna (Gegevensautoriteit Natuur). BuRO-TIE ondersteunt dit proces door bij alle monitoringsactiviteiten te eisen dat waarnemingsdata terechtkomt in de NDFF of opdrachtverlening via de GA-N te laten verlopen, als dat efficiënt is. Verder verbetert BuRO-TIE goede waarnemingen bij de bron (de waarnemer) door voor lastig te herkennen groepen herkenningmateriaal te (laten) ontwikkelen. In 2013 geldt dat o.a. voor de Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*).

Alertsysteem BuRO-TIE heeft opdracht gegeven voor een pilot-alertsysteem, waarbij gemelde exotenwaarnemingen van prioritaire exoten in waarneming.nl direct per e-mail doorgegeven worden aan BuRO-TIE. Bij succes wordt bekeken of dit alertsysteem geïntegreerd kan worden in de NDFF, zodat (vrijwel) alle exotenwaarnemingen worden afgedekt. Dit pilot-alertsysteem wordt begin 2013 opgeleverd.

Waarnemingen App

Convenant Waterplanten, Artikel 2.2
De Unie van Waterschappen bevordert dat de Waterschappen alle nieuwe vondsten van uitheemse soorten anders dan grote waternavel zullen melden aan de Plantenziektenkundige Dienst (Afspraak gemaakt tijdens jaarlijks convenantsoverleg op 10-1-2013 om de Ambrosia App aan te passen voor gebruik door waterschappen bij het melden van (mogelijk) invasieve waterplanten.)

BuRO-TIE is voor de vroegtijdige waarneming van exoten in de natuur voor een belangrijk deel aangewezen op waarnemingen van vrijwilligers. Om het herkennen van exoten en melden van waarnemingen eenvoudiger te maken heeft BuRO-TIE in 2012 een 'waarnemingen App' laten ontwikkelen zonder commercieel oogmerk. Deze App was als pilot ontwikkeld voor de communicatiecampagne rondom de hooikoorts veroorzakende plant Ambrosia. In 2013 wordt deze App mogelijk aangepast en ingezet voor het doorgeven van waarnemingen van invasieve waterplanten (zie hoofdstuk 1.1.6. Convenant waterplanten).

C. Risicobeoordeling (of quick screening)

Rapid response

Convention on Biological Diversity, Guiding principle 12:
(...) early detection of new introductions of potentially invasive or invasive species is important, and needs to be combined with the capacity to take rapid follow-up action.

Een *rapid-response* systeem betekent kort nadat een exoot is ontdekt de volgende

stappen uitvoeren: 1) snelle risicobeoordeling en 2) effectieve maatregelen bepalen als dat nodig is. Dit maakt het mogelijk dat het beleid hierover snel geadviseerd en zonodig ingegrepen kan worden.

In Nederland werken we voor exoten nog niet volgens een vastgesteld *rapid-response* systeem, waardoor de meerwaarde van vroegtijdige signalering teniet gedaan kan worden door te trage beoordelings- en besluitvormingsprocessen. BuRO-TIE wil in 2013 samen met de Divisie L&N bekijken hoe zo'n systeem opgezet kan worden. Bij de fytosanitaire en veterinaire werkvelden is al ruime ervaringen met *rapid response* systemen. De positieve elementen hieruit nemen we mee, evenals de mogelijk relevante elementen uit de nieuwe EU exotenregelgeving. De resultaten leggen we voor aan N&B.

Naast het standaardiseren van snelle risicobeoordeling nadat een exoot is ontdekt (*rapid response*), wil TIE in 2013 ook gaan werken aan enkele andere risicobeoordelingsonderwerpen. Deze staan hieronder:

Horizon scanning

EU biodiversity strategy to 2020, Target 9:

By 2020, Invasive Alien Species and their pathways are identified and prioritised, priority species are controlled or eradicated, and pathways are managed to prevent the introduction and establishment of new IAS.

Sinds de oprichting in 2009 is BuRO-TIE op verzoek van de toenmalige Directie Natuur begonnen met het beoordelen van exoten die al in Nederland aanwezig zijn. Relatief weinig energie is tot dusver gestoken in *horizon scanning*: het in beeld krijgen en beoordelen van exoten die Nederland in de (nabije) toekomst kunnen bereiken via de verschillende introductieroutes. BuRO-TIE wil in 2013 een beter beeld krijgen van potentieel invasieve exoten die ons land in de toekomst kunnen binnenkomen. Als vertrekpunt neemt BuRO-TIE hierbij een o.a. eerder uitgevoerde studie van het Centrum voor Landbouw en Milieu naar belangrijke exotenintroductieroutes voor Nederland.

Beleidsnota Invasieve Exoten:

Het in oprichting zijnde Coördinerend Orgaan Invasieve Exoten (nu: BuRO-TIE) adviseert de Minister van LNV (nu: Staatssecretaris EZ) over de te volgen werkwijze tegen een exoot op basis van een uitgevoerde Plaag Risico Analyse (PRA). Hierbij worden aspecten meegenomen als de schadelijkheid van een soort, de effectiviteit van preventieve en curatieve maatregelen en een kosten-batenanalyse.

*Uitgebreide
risicobeoordeling van
individuele exoten*

We verwachten dat in 2013 de volgende risicobeoordelingen worden afgerond of opgestart:

- Slangen (budget 2012)
- Spinnen van de genus *Latrodectus* (budget 2012)
- Wasbeer (*Procyon lotor*);
- Muntjak (*Muntiacus reevesi*);
- Beoordeling van de exoten die zijn waargenomen tijdens de SASI in de Oosterschelde (mosseltransitiebeleid);
- Als de monitoring van de oesterputten in Yerseke wordt uitgevoerd: een risicobeoordeling van de exoten die daarbij zijn waargenomen;
- *Cabomba (caroliniana)*, inclusief vaststellen van mogelijke genetische

verschillen tussen *Cabomba* planten in de Nederlandse wateren en de planten die voor de aquariumhandel geïmporteerd worden uit zuidoost Azië.

Korte risicobeoordeling exotengroepen BuRO-TIE beoordeelt steeds vaker de risico's van exotengroepen (een heel genus of 'alle eekhoorns') i.p.v. uitsluitend een risicobeoordeling van één soort. Voor verdere prioriteitstelling van het (advies)werk wil BuRO-TIE bepaalde exotengroepen, die nog niet op risico's zijn beoordeeld, onderwerpen aan een korte risicobeoordeling. Groepen die aanmerking komen voor zo'n korte risicobeoordeling zijn o.a:

- Uitheemse volièrevogels;
- Uitheemse amfibieën;

Exoten (en kruisingen) onder de visserijwet De Flora- en Faunawet kent een uitzetverbod voor dieren. Uitzondering hierop vormen (sport)visserijsoorten die zijn opgenomen in de Visserijwet. In deze wet zijn enkele exoten opgenomen. Daarnaast mogen, als gevolg van de definitie van een 'soort' in de FF-wet, ook kruisingen worden uitgezet van inheemse soorten (die in de Visserijwet staan) met exoten. De risico's van deze exoten en de uitgezette kruisingen zijn tot dusver nooit integraal beoordeeld. BuRO-TIE doet dit op verzoek van N&B.

Wilde plantenmengsels Zadenmengsels van wilde planten worden veel gebruikt in Nederland, bijvoorbeeld voor het inzaaien van wegbermen of toepassingen op *natuurdaken*. In deze mengsels kunnen zaden van (potentieel) invasieve planten zitten. BuRO-TIE wil graag meer zicht krijgen op de mogelijke risico's van deze mengsels door middels de samenstelling van een aantal mengsels te laten bepalen.

Methodiek en proces van risicobeoordeling BuRO-TIE wil bij enkele elementen testen en verbeteren bij de risicobeoordelingen van exoten, namelijk:

1) Beoordelingsproces van volks- en diergezondheidsrisico's

Bij de risicobeoordelingen van exoten staat de mogelijke impact op de inheemse natuur centraal. Daarnaast kunnen exoten echter ook impact hebben op economie, volks- en diergezondheid en veiligheid. Met name het beoordelingsproces om aspecten als volks- en diergezondheid mee te wegen is nog niet optimaal. BuRO-TIE wil dit verbeteren door te standaardiseren dat de expertise binnen BuRO, CVI en RIVM optimaal wordt benut. De risicobeoordeling wasbeer gebruiken we als eerste testcase voor het verbeterde proces.

2) Positieve effecten van exoten

Bij de risicobeoordelingen staan de risico's (negatieve impact) centraal. Echter, exoten kunnen ook positieve effecten hebben. Voorbeeld is de Japanse oester die als substraat dient voor bedreigde inheemse soorten. Om een evenwichtiger advies te kunnen geven over exoten wil BuRO-TIE ook positieve effecten standaard meenemen in de (risico)beoordeling van exoten.

3) Klimaatsverandering

BuRO-TIE heeft in 2012 een pilot uitgezet om te bekijken of het voordelen biedt verwachte klimaatscenario's mee te nemen bij de risicobeoordeling van exoten. Dit zou een *toekomstbestendiger* advies kunnen opleveren. In 2013 beoordeelt BuRO-TIE de resultaten van deze pilot en zal met N&B bespreken of het wenselijk is deze werkwijze meer standaard toe te passen bij (uitgebreide) risicobeoordelingen en adviezen.

Samenwerking
binnen bioregio

Convention on Biological Diversity, COP decision V/8:
The Conference of the Parties (...) strongly encourages Parties to develop mechanisms for transboundary cooperation and regional and multilateral cooperation in order to deal with the issue, including the exchange of best practices.

Met instemming van N&B heeft BuRO-TIE in 2012 verkend wat de mogelijkheden zijn voor samenwerking tussen Nederland, België, Luxemburg en (Noord) Frankrijk op het gebied van (korte) risicobeoordelingen. Deze verkenning heeft geresulteerd in een concreet project, dat in 2013 verder zal worden uitgevoerd. Hierin is o.a. aandacht voor het verbeteren van een bestaand risicobeoordelingsprotocol (ISEIA) en het opzetten van een beoordelingsproces waarbij experts uit de verschillende landen (kosten)efficiënt input leveren voor de risicobeoordeling. Dit laatste onderdeel trekt BuRO-TIE. Deze samenwerking kan op termijn budget besparen doordat experts en budgetten uit verschillende landen efficiënter ingezet worden. Samenwerking binnen een 'biogeografische regio' is nuttig omdat de exotenrisico's vergelijkbaar van aard en omvang zijn. Het is goed mogelijk dat de Europese Commissie zal oproepen tot regionale samenwerking op dit onderwerp (EU Strategy).

Rapporten op
website &
online consultatie

Volgens gemaakte afspraken in 2011 plaatst BuRO-TIE afgeronde risicoanalyserapporten op de website (www.vwa.nl/invasieve-exoten). BuRO-TIE zorgt er in de conceptfase van rapporten voor dat deze uitsluitend 'technisch inhoudelijke' informatie en geen tendentieuze politieke / bestuurlijke opvattingen bevatten. In 2012 hebben we de gepubliceerde rapporten opengesteld voor commentaar (online *consultatie*). In 2013 evalueren we de toegevoegde waarde van deze consultatie en bespreken de uitkomst hiervan met N&B.

1.1.4. Beleidscyclus stap 2 – Beleidsbeslissing

D. Adviseren aan autoriteiten

Adviezen

BuRO-TIE schrijft niet standaard een advies na elke afgeronde risicobeoordeling. Exoten die wel in aanmerking komen voor een advies zijn die exoten waarvoor risicobeoordelingen zijn uitgevoerd en waarvoor:

- er een reëel risico van significante negatieve impact bestaat;
 - er handelingsperspectief is;
- en/of
- (inter)nationale beleidskaders bestaan;
 - politiek en bestuurlijk afbreukrisico bestaat.

Op basis van deze criteria zal BuRO-TIE in 2013 werken aan de volgende adviezen:

- Italiaanse kamsalamander (*Triturus carnifex*);
- Wasbeer (*Procyon lotor*);
- Muntjak (*Muntiacus reevesi*);
- Advies over de soorten die zijn waargenomen tijdens de SASI (mosseltransitiebeleid);
- Ranavirus;

- Parkieten;
- *Ad hoc*: adviezen naar aanleiding van beleidsvragen of nieuwe, in 2013 waargenomen risicovolle exoten die om *rapid response* vragen.

E. Maatregelen (eliminatie / beheer)

Niet opgenomen in dit werkplan omdat dit niet wordt gefinancierd met het reguliere exotenbudget.

(Inter)nationale beleidsondersteuning

EU
exotenregelgeving

EU Strategy on Invasive Alien Species

Recognising the increasingly serious problem of invasive alien species in Europe, the Commission is currently working on a dedicated legislative instrument on Invasive Alien Species which is due to be adopted in 2012. This is one of six key objectives of the new EU 2020 Biodiversity Strategy adopted in May 2011.

DG Environment werkt aan EU exotenregelgeving. Een door de Europese Commissie goedgekeurde versie zal naar verwachting in de eerste helft van 2013 worden gepresenteerd. TIE ondersteunt N&B bij de actieve inbreng van Nederland voor en tijdens de co-decisiefase.

Voor de co-decisiefase en de Nederlandse opstelling daarin kan het nuttig zijn het huidige exotenbeleid in diverse EU-landen met elkaar te vergelijken. BuRO-TIE kan dit uitvoeren, waarbij we gebruik maken van ons internationale netwerk en enquêtes die DG Environment uitvoerde voor de *EU Strategy on Invasive Alien Species*. Verder kan BuRO-TIE desgewenst ondersteunen bij het uitvoeren van een consultatieronde voor het inventariseren van reacties van belanghebbenden op de nieuwe EU exotenregelgeving.

Zodra nationale invoering van EU exotenregelgeving aan de orde is, ondersteunt de NVWA, met z'n praktische kennis van uitvoering en uitvoerbaarheid van regelgeving, bij dit traject.

Nieuwe wet Natuur

EZ-websitetekst over de nieuwe wet Natuur

De bestaande natuurwetgeving is vooral gebaseerd op nationale natuurbescherming, maar is in de loop der tijd stukje bij beetje aangepast aan de internationale verplichtingen die Nederland is aangegaan. Dat heeft de wetgeving gecompliceerd en ontoegankelijk gemaakt en is vaak ook onnodig belastend voor burgers en ondernemers. De opzet van de nieuwe wet is eenvoudiger en sluit beter en herkenbaarder aan bij de internationale verplichtingen. De nieuwe Wet natuur moet de opvolger worden van 3 bestaande natuurwetten: de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet en de Boswet.

De NVWA levert praktische input voor de exotonderdelen in de Nieuwe Wet Natuur (al dan niet in relatie tot EU-regelgeving). Dit kan zowel gaan over het proces waarbij het Rijk te bestrijden exoten aanwijst (BuRO-TIE), als juridische punten die spelen bij de uitvoering van exotenbestrijding (L&N).

<p>Trilateraal Waddenzeebeleid</p>	<p><u>Programma naar een Rijke Waddenzee</u> <i>De invloed van invasieve exoten is groot; beleid om in de toekomst de import van invasieve exoten te voorkomen, dient te worden opgezet.</i></p>
	<p>TIE neemt op verzoek van N&B/RRE en DAD zitting in de <i>ad hoc working group IAS Wadden Sea</i> waar gekeken gaat worden naar de risico's van exoten en de haalbaarheid van mogelijke preventieve/curatieve maatregelen in de Waddenzee op basis van de Trilateral Strategy on Neobiota.</p>
	<p>In 2013 wordt er, onder regie van de Directie Regio en Ruimtelijke Economie, mogelijk een LIFE+ aanvraag <i>Neobiota in de Waddenzee</i> ingediend bij de EU. TIE kan hierbij een rol vervullen op gebied van risicobeoordeling en –management.</p>
<p>Mosseltransitie</p>	<p><u>Beleidslijn mosseltransitie</u> <i>Het hoofddoel van de transitie in de mosselsector is dat de niet droogvallende mosselzaadbanken in de Waddenzee de kans krijgen zich ongestoord te ontwikkelen conform de Natura 2000-doelstellingen, terwijl de mosselsector kan blijven produceren. In samenwerking met de sector en de natuurorganisaties heeft het Ministerie van EL&I een beleidslijn ontwikkeld die mosselzaadtransporten van Oosterschelde naar Waddenzee onder voorwaarden mogelijk maakt, rekening houdend met de schadelijke invloed van invasieve exoten ('probleemsoorten').</i></p>
	<p>BuRO-TIE ondersteunt N&B bij (eventuele) aanpassing en uitvoering van het mosseltransitiebeleid (Zuid-Noordtransporten van Oosterschelde naar Waddenzee) of de beleidslijn Schelpdierversplaatsingen. Ook aangaande Oesterputten en monitoring van exoten in de Waddenzee.</p>
<p>Green deal Japanse duizendknoop</p>	<p><u>Vastgestelde begroting 2013 van het Ministerie van EL&I</u> <i>Met Green Deals helpt het Rijk burgers, bedrijven, organisaties of andere overheden bij het realiseren van duurzame initiatieven die moeilijk van de grond komen. In 2013 zal EL&I blijven inzetten op praktische afspraken met bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden. De ambitie is om in 2013, net zoals in voorgaande jaren, 12 afspraken te maken. De nieuwe afspraken in het kader van de Green Deals zijn erop gericht om de kracht van ondernemerschap en innovatie aan te wenden voor het zorgvuldiger omgaan met biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen.</i></p>
	<p>Japanse duizendknoop en verwante duizendknopen vormen een toenemend probleem in Nederland. Deze soorten zijn bovendien zeer lastig te bestrijden. Daarom is het de bedoeling vanaf 2013 een meerjarige veldproef naar effectieve bestrijdingsmethoden uit te voeren. Ook geeft de NVWA in 2013 opdracht aan CABI biologische bestrijding als methode te testen (zie hoofdstuk 2.1.3). De bestrijding van (Japanse) duizendknoop in Nederland leent zich mogelijk voor een green deal / nationaal actieplan. Binnen zo'n green deal Japanse duizendknoop zouden Rijk (EL&I, I&M), grote TBO's, Prorail, etc afspraken kunnen maken over de (rollen, verantwoordelijkheden, <i>do's en don'ts</i> bij de) aanpak van duizendknoop in Nederland. N&B gaf eerder aan wel iets te zien in zo'n green deal, maar het niet als vanzelfsprekend te zien dat het Rijk hiervan trekker is. In 2013 wil de NVWA, in nauw overleg met N&B, verkennen wat de mogelijkheden zijn voor zo'n green deal en desgewenst eerste overleggen opstarten.</p>

1.1.5. Beleidscyclus stap 3 – Beleidsuitvoering

Risicocommunicatie en educatie

Convention on Biological Diversity, Guiding principle 6:

States should facilitate education and public awareness of the risks associated with the introduction of alien species. When mitigation measures are required, education and public-awareness-oriented programmes should be set in motion so as to inform local communities and appropriate sector groups on how to support such measures.

Beleidsnota Invasieve Exoten:

Het ministerie van LNV zal een actieve communicatiestrategie voeren om de bewustwording te stimuleren.

Risicocommunicatie en educatie kan bijdragen aan gedragsverandering bij diverse doelgroepen en zo de negatieve impact van invasieve exoten helpen voorkomen of verminderen. In 2013 wil BuRO-TIE aandacht besteden aan de volgende onderwerpen:

Exoten in groenonderwijs

Het komt in Nederland geregeld voor dat hoveniers en andere groenbedrijven uitheemse planten aanplanten die bekend staan als invasieve exoot. Daarnaast is het voor terreinbeheerders belangrijk te weten wat invasieve exoten kunnen aanrichten op hun terreinen en hoe dit voorkomen of bestreden kan worden. Door binnen het groenonderwijs aandacht te besteden aan exoten, kunnen toekomstige (werknemers van) hoveniers, bosbouwers en water- en terreinbeheerders beter voorbereid aan de slag. BuRO-TIE wil in eerste instantie samen met de beleidsdirectie(s) en DAK graag verkennen welke mogelijkheden er zijn om exoten te integreren in het groenonderwijs en dit zo mogelijk verder uitwerken.

Houden van exotische huisdieren

Instemming N&B met advies NVWA en DR (Advies 2011/02)

Bewustwordingscampagne om het ontsnappen / loslaten van exotische huisdieren te verminderen en zo problemen met deze exoten in de natuur te voorkomen. BuRO-TIE wil deze campagne samen met L&N, maar ook met diverse andere organisaties vormgeven en uitvoeren. Te denken valt hierbij aan: Stichting AAP, Platform Verantwoord Huisdierbezit, Landelijke informatiecentrum gezelschapsdieren Dibevo, Faunabescherming, Zoogdiervereniging en RAVON. In deze campagne wordt ook de striktere bestuursrechtelijke handhaving van het uitzetverbod (Artikel 14, Flora en Faunawet) aangekondigd, waarmee N&B heeft ingestemd.

Ambrosia

Een vervolg op de Ambrosia communicatiecampagne 2010 - 2012. De smartphone (waarnemingen) App die begin 2012 samen met Flora van Nederland, Pollennieuws en Floron is ontwikkeld zal hiervoor weer ingezet worden;

De Divisie L&N staat aan de lat voor de volgende communicatieonderwerpen, die wat meer uitvoerend van aard zijn:

<i>Invasieve waterplanten</i>	<p><u>Convenant Waterplanten, Artikel 3.3</u> <i>De Minister van LNV organiseert publiekscampagnes gericht op het voorkomen van exoten met aandacht voor oppervlaktewater.</i></p>
<i>Forellenboerderijen</i>	<p><u>Besluit op basis van advies Team Invasieve Exoten (2011)</u></p> <p>Forellenboerderijen informeren over de risico's van het levend meenemen van gevangen regenboog- en bronforellen door vissers. Enkele particuliere forellenvijvers of -boerderijen hebben in hun reglementen verplichtingen opgenomen over het doden van gevangen forel, maar een groot deel van de forellenboerderijen (nog) niet. Deze actie heeft tot doel alle forellenboerderijen ertoe te bewegen deze verplichtingen op te nemen in hun reglementen.</p>
<i>Plaagmier</i>	<p><u>Besluit op basis van advies Team Invasieve Exoten (2010)</u></p> <p>Opstellen en beschikbaar stellen van informatiemateriaal aan huizenbewoners binnen gemeentes waar de plaagmier is vastgesteld, bijvoorbeeld in samenwerking met het Kennis Adviescentrum Dierplagen.</p>

1.1.6. Overige

<i>Convenant waterplanten</i>	<p><u>Convenant Waterplanten, Artikel 5.1</u> <i>Partijen komen op uitnodiging van de Minister van LNV jaarlijks bijeen om de uitvoering en de naleving van het convenant te evalueren en vast te stellen of wijzigingen nodig zijn van de bijlagen bij dit convenant of andere wijzigingen.</i></p>
	<p>In 2010 is het convenant waterplanten afgesloten. Hierbij zijn door Rijk, waterschappen en plantenhandel afspraken gemaakt over o.a. het niet langer verkopen van diverse invasieve plantensoorten. De NVWA (Divisie L&N) voert het secretariaat van dit convenant en coördineert waar nodig de uitvoering van de gemaakte afspraken. Voor 2013 betekent dit met name:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Communicatie (zie hoofdstuk 1.1.5) - Verkennen van de mogelijkheid voor het opzetten van een website op te zetten met algemene informatie over het convenant; - Met een werkgroep (bestaande uit o.a. Waterschappen en NVWA) een voorstel maken voor het verbeteren en structureren van de waarnemingen inclusief het gebruik maken van een smartphone app. Implementatie is voorzien in 2013; - In samenwerking met bedrijfsleven en waterschappen zicht krijgen op de relevantie en rol van de handel bij de verspreiding van enkele soorten oeverplanten naar de natuurlijke omgeving; - Opstellen van een plan van aanpak voor de vierjaarlijkse evaluatie van het convenant waterplanten. Dit zal worden voorgelegd aan de convenantpartners;

- Aandacht voor risico's en genetische samenstelling van *Cabomba* (zie hoofdstuk 1.1.3. Risicobeoordeling).

Exotendatabase Een aantal jaren geleden is het Nederlands Soortenregister in opdracht van BuRO-TIE aangevuld met exoten. Op dit moment staan er 925 exoten in het Nederlands Soortenregister. Voor deze soorten staat echter vaak alleen de taxonomische naam en een aanduiding 'exoot' vermeld. In 2012 is voor zo'n 200 exoten aanvullende info op een rij gezet, zoals: jaar van introductie, pathway, ecosysteem, invasief of niet, schade, etc. In 2013 bekijkt BuRO-TIE hoe deze info (inter)nationaal benut kan worden. Te denken valt hierbij aan het opnemen van de informatie in het Nederlands Soortenregister of het uitwisselen van exoteninformatie tussen de NOBANIS-landen. Verder kan deze informatie t.z.t. mogelijk gebruikt worden bij rapportageverplichtingen vanuit de EU (EU exotenregelgeving).